

Nr 30.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 21 mars 1947 dagteknad proposition, nr 227, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden föreslagit riksdagen att

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om bestridande på sätt i propositionen angivits av kostnader för effektivisering av de värnpliktigas utbildning.

Propositionen har såvitt angår det föreslagna bemyndigandet hänvisats till statsutskottet och i övrigt till lagutskott. I den del propositionen hänvisats till lagutskott har den behandlats av andra lagutskottet.

Det av andra lagutskottet behandlade förslaget till förordning är av följande lydelse:

Förordning

rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Härigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd efter den 31 mars 1947, *dels ock* de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola tills vidare gälla följande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd skall förkortas med trettio dagar, i följd varav

armén, kustartilleriet eller flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under trehundra trettio dagar samt

flottan tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd under fyrahundra tjugu dagar eller första tjänstgöring under trehundra nittio dagar.

Flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra en repetitionsövning om trettio dagar i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen.

2. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst sexhundra dagar.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 417, av herr Svensson i Ljungskile m. fl.

I motionen hemställs, »att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i förslaget i Kungl. Maj:ts proposition nr 227 till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga, att värnplikten må kunna förkortas i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer.»

Beträffande de skäl, som utöver vad nedan anföres åberopats till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget till förordning, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna andragit till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till propositionen och motionen.

Enligt värnpliktslagen den 30 december 1941 (SFS 1941:967) är utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet 450 dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Såsom närmare framgår av 27 § 1 mom. A värnpliktslagen fullgöres tjänstgöringen av *armén* eller *kustartilleriet* tilldelad värnpliktig med en första tjänstgöring, i en följd eller i två omgångar, om 360 dagar, två repetitionsövningar om vardera 30 dagar samt en efterutbildningsövning om likaledes 30 dagar. *Flottan* tilldelad värnpliktig fullgör tjänstgöringen antingen i en följd eller ock med en första tjänstgöring om 420 dagar. Av *flygvapnet* tilldelad värnpliktig fullgöres tjänstgöringen med en första tjänstgöring om 360 dagar, en repetitionsövning om 60 dagar eller två dylika övningar om vardera 30 dagar samt en efterutbildningsövning om 30 dagar.

Beträffande värnpliktiga i handräckningstjänst äger Konungen besluta om annan fördelning av den angivna utbildningstiden.

I 27 § 1 mom. B—D meddelas bestämmelser rörande fortsatt utbildning m. m. för vissa särskilda kategorier av värnpliktiga. Sålunda är värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid *armén* eller *kustartilleriet* eller till underofficer vid *flygvapnet*, skyldig att, utöver den i det föregående angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst 360 dagar och för utbildning till underofficer under högst 180 dagar. Vidare äro *marinen* tilldelade värnpliktiga med viss angiven utbildning skyldiga att undergå fortsatt utbildning under en tid av 120 dagar, fördelad på två repetitionsövningar om vardera 60 dagar. Slutligen ha särskilda bestämmelser meddelats rörande värnpliktiga, som idka studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller ingenjör m. fl. Värnpliktiga av dessa kategorier kunna sålunda åläggas fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 180 dagar, varjämte Kungl. Maj:t äger förordna, att den för värnpliktiga i allmänhet föreskrivna tjänstgöringstiden om 450 dagar skall, med rätt till avbrott för studiernas fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring.

I skrivelse den 19 februari 1947 har *överbefälhavaren* framlagt utredning med förslag till provisorisk avkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga. I september 1946 påbörjades inom högkvarteret undersökningar rörande de värnpliktigas utbildningstid. För ändamålet tillsatte överbefälhavaren en kommitté bestående av representanter för de tre försvarsgrenarna med inspektören för infanteriet och kavalleriet, översten K. G. Berggren, som ordförande. Kommittén skulle närmast utreda möjligheterna att genom olika anordningar nedbringa övningstiden och i samband därmed även undersöka, huruvida de frivilliga försvarsorganisationerna kunde mera effektivt utnyttjas och deltagande i deras verksamhet kompenseras i form av förkortad övnings-tid. Kommittén hade ännu icke avgivit fullständig rapport, men dess ord-förande hade inför överbefälhavaren redogjort för resultatet av de undersök-ningar, som gällde övningstidens längd.

Kommittén hade sammanfattningsvis kommit till följande resultat,

att en måttlig begränsning av de värnpliktigas övningstid — dock endast under vissa bestämda förutsättningar — syntes möjlig utan allvarligare minsk-ning i den effekt, som nuvarande utbildningstid visat sig kunna åstadkomma,

att övningstiden vid armén och marinen dock icke utan allvarlig kvalitets-sänkning hos förband och övriga enheter kunde minskas med i allmänhet mera än omkring en månad,

att övningstiden vid flygvapnet torde kunna nedbringas med en månad, därest en repetitionsövning fullgjordes i omedelbar följd med första tjänst-göringen, ävensom

att en differentiering av övningstiden försvarsgrenar, truppslag och värn-pliktskategorier emellan i allmänhet icke syntes motiverad.

Överbefälhavaren har för sin del i skrivelsen framhållit, att kommitténs ut-redning gäve stöd för antagandet, att övningstiden möjligen skulle kunna minskas med en månad under förutsättning av att vissa rationaliseringsåtgärder vidtoges. Överbefälhavaren vore dock icke beredd att avgiva ett bestämt om-döme härom, förrän det genom försök blivit utrönt, huruvida de teoretiska övervägandena vore hållbara i praktiken. Försök med avkortad utbildningstid syntes därför böra anställas. En avkortning av de värnpliktigas första tjänst-göring kunde beräknas tillföra arbetsmarknaden ett betydande antal arbets-dagar. Med hänsyn till rådande brist på arbetskraft inom landet syntes det därför vara ett samhällsintresse att så snart som möjligt påbörja nyssnämnda försök. Överbefälhavaren hade följaktligen ansett sig redan nu böra framlägga förslag därom utan att avvakta resultaten av 1945 års försvarskommittés över-väganden rörande utbildningstidens framtida längd.

Framställningen utmynnade i en hemställan, som byggde på och närmare utvecklade kommitténs ovan återgivna förslag.

Över överbefälhavarens förslag har 1945 års försvarskommitté avgivit ut-låtande, vari kommittén för sin del tillstyrkt avlåtande av förslag till riksdagen om en avkortning av övningstiden med 30 dagar.

Föredragande departementschefen, statsrådet Vougt, har rörande denna fråga i propositionen anfört:

»Såsom av det sagda framgår har fråga uppkommit om provisorisk avkortning av övningstiden för värnpliktiga. En dylik avkortning bör icke få medföra en kvalitativ försämring av utbildningsresultatet, och för utbildningen böra sålunda även i fortsättningen uppställas i stort sett samma mål som nu. En effektivisering av utbildningen är därför erforderlig, om en förkortning av övningstiden skall genomföras. I sådant syfte ha under det senaste året vissa försök bedrivits inom olika delar av försvaret. Försöken komma att intensifieras och därvid bedrivs efter flera olika riktlinjer. Bland annat skall undersökas i vad mån de värnpliktigas intresse av en förkortad utbildningstid kan utnyttjas för att vinna ett snabbare utbildningsresultat. Det må i detta sammanhang framhållas, att enligt en av 1945 års militärutredning föranstaltad attitydundersökning bland värnpliktiga under utbildning ett betydande antal ansett, att de uppnådda utbildningsresultaten skulle ha kunnat vinnas på kortare tid. En sådan inställning medför otvivelaktigt en benägenhet att slappna av. Härtill kommer, att uttagningen till befälsutbildning med avsevärt förlängd utbildningstid, oaktat den nyligen beslutade fördubblingen av premierna till de befälsutbildade, i många fall torde föranleda en medveten begränsning av de värnpliktigas prestationer under utbildningen. En på en gång snabb och effektiv utbildning lärer sålunda icke kunna vinnas utan att de värnpliktiga bringas att i ökad omfattning själva medverka till resultatet. Att lösa denna uppgift framträder som särskilt angeläget under trycket av de svårigheter som bristen på arbetskraft skapat för produktionen i vårt land. Att för försvarets del icke tages i anspråk större del av de produktiva åldrarnas tid och arbetskraft än nödvändigt är ter sig sålunda som ett nationalekonomiskt önskemål, vilket kräver uppmärksamhet i väl så hög grad som kravet på budgetekonomiska besparingar. Jag utgår alltså från att de pågående och planerade försöken samt omprövningen av denna fråga skola bedrivs från förutsättningen att övningstiden skall förkortas så långt detta är möjligt vid tillämpning av effektiva utbildningsmetoder och med beaktande av de krav som ur beredskapssynpunkt uppställas. I avvaktan på fortsatta överväganden rörande övningstidens längd anser jag i likhet med överbefälhavaren, att en provisorisk förkortning av övningstiden med en månad nu bör ske. Härigenom ernås, såsom av utredningen framgår, påtagliga fördelar ur utbildningssynpunkt därigenom att tid vinnes för planläggning av utbildningsarbetet m. m. Förkortningen bör, på sätt av överbefälhavaren förordats, för huvuddelen av de värnpliktiga avse dessas första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), varvid dock för flygvapnets del förutsättes, att de värnpliktiga i omedelbar följd med första tjänstgöringen fullgöra en repetitionsövning. I fråga om värnpliktiga, som avses i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen — värnpliktiga i specialtjänst — torde såsom överbefälhavaren framhållit förkortningen av tjänstgöringstiden som regel böra avse vederbörandes facktjänstgöring eller motsvarande tjänstgöring. Någon minskning av utbildningens mera civilbetonade inslag synes icke behöva föranledas av tjänstgöringstidens avkortning med allenast en månad.

Överbefälhavaren har föreslagit, att den avkortning av övningstiden, var-

om här är fråga, skall genomföras i form av försök med de värnpliktiga, som inrycka (inryckt) till tjänstgöring under tiden den 1 september 1946—den 31 augusti 1948. Häremot har jag i huvudsak intet annat att erinra än att det icke synes vara erforderligt att nu ta ställning till frågan hur länge den övningstid skall gälla, som kommer att tillämpas under den nya ordningen. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva vilka kategorier av de nu tjänstgörande värnpliktiga, som böra erhålla kortare övningstid.

Då de jämkningar i fråga om övningstidens längd, som här förutsatts, avses skola erhålla provisorisk karaktär, bör ändring av värnpliktslagen icke nu ifrågakomma. Bestämmelser i ämnet torde i stället böra sammanfattas i en förordning, som bör föreläggas riksdagen för antagande.»

Översiktliga uppgifter angående de av departementschefen ovan berörda försöken för utbildningens effektivisering återfinnas i en artikel med titeln »Nya utbildningsförsök vid armén 1947—1948» i tidskriften Kontakt med krigsmakten, årgång 2, nr 9 för mars 1947.

Innebörden av det framlagda förslaget är att de värnpliktigas utbildningstid, som för flertalet uppgår till 450 dagar, provisoriskt förkortas med 30 dagar. På grund av att utbildningstiden uppdelas på olika sätt för skilda vapenslag och värnpliktskategorier, kommer förkortningen icke att göra sig märkbar på samma sätt för alla. Enligt förslaget skall inskränkningen i övningstiden begränsas till att avse utbildningstiden för de värnpliktiga, som efter den 31 mars innevarande år påbörjat sin första tjänstgöring (i förekommande fall tjänstgöring i en följd), ävensom för vissa andra nu tjänstgörande värnpliktiga efter Kungl. Maj:ts bestämmande.

Utskottet vill understryka vikten av att för försvarets vidkommande icke tages i anspråk större andel av de produktiva åldrarnas tid och arbetskraft än som är oundgängligen nödvändigt ur försvarssynpunkt. En omsorgsfull hushållning särskilt med den unga arbetskraften är nödvändig icke blott med hänsyn till det aktuella allmänna bristläget på arbetsmarknaden utan även på grund av den under de närmaste åren fortgående sammankrympningen av de årskullar, som efterhand skola träda ut i produktionslivet.

Det synes utskottet därför vara av vikt, att alla möjligheter prövas att genom utbildningens rationalisering förkorta utbildningstiden, utan att för den skull det militära utbildningsresultatet kvalitativt försämras. Redan pågår viss försöksverksamhet i detta syfte. Vid två tillfällen har vidare föredragande departementschefen nyligen inför riksdagens kamrar givit uttryck för sin vilja att så snabbt som möjligt nå fram till positiva resultat i denna fråga. Sorgfälliga undersökningar ha utlovats angående möjligheten av att giva de värnpliktiga den första utbildningen på kortare tid än vad nu är fallet. I fråga om repetitions- och efterutbildningsövningarna har departementschefen pekat på möjligheten att göra tidsbesparingar genom att närmare avpassa utbildningstidens längd efter behovet i de särskilda fallen. Departementschefen har ställt i utsikt att frågan om utbildningstidens längd skall kunna på grundval av de sålunda verkställda utredningarna definitivt avgöras av nästa års riksdag. Ur

Utskottet.

de synpunkter, utskottet ovan anlagt på frågan, måste det hälsas med tillfredsställelse att i avvaktan härpå förslag kunnat framläggas om en provisorisk förkortning av utbildningstiden.

Att som i motionen II: 417 yrkats nu meddela Kungl. Maj:t en vidsträcktare fullmakt än som begärts, innebärande att Kungl. Maj:t skulle äga att efter gottfinnande förkorta värnpliktstiden, är enligt utskottets mening icke lämpligt. Frågan om utbildningstidens längd är av sådan vikt, att riksdagen icke bör avhända sig rätten och möjligheten att bestämma därom. Med hänsyn till utbildningens rationella bedrivande måste det också anses önskvärt, att man vid planläggningen av denna kan räkna med en till sin längd bestämd övningstid. Något särskilt behov av en sådan bestämmelse, som i motionen föreslagits, har icke kunnat påvisas.

Utskottet förutsätter emellertid, att oaktat utbildningstidens avkortning skördepermission och annan liknande ledighet för jordbruksarbete kommer att liksom tidigare beviljas, i den mån lantbrukets behov så gör nödvändigt.

Då det framlagda förslaget till förordning icke föranleder vidare yttrande från utskottets sida, får utskottet med stöd av det anförda hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 417 antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Stockholm den 20 maj 1947.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Forslund, Löfvander, Hage, Sten, fröken Osvald*, herrar Nerman och Carl Eric Ericsson*;

från andra kammaren: herrar Olovson i Västerås, Hagård, Hellbacken*, Ryberg, Cruse*, Larsson i Östersund, Jacobsson i Igelsbo och fru Boman.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Jacobsson* i Igelsbo, som ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Innebörden av — — — (lika med utskottet) — — — av utbildningstiden.

Utskottet förutsätter att oaktat utbildningstidens avkortning skördeper-

mission och annan liknande ledighet för jordbruksarbete kommer att liksom tidigare beviljas, i den mån lantbrukets behov så gör nödvändigt. Den utomordentliga brist på arbetskraft, som för närvarande föreligger, gör det emellertid önskligt, att Kungl. Maj:t skall äga möjlighet att inskränka övningstiden ytterligare än som kan ske genom beviljande av permission. I anslutning till motionen II: 417 föreslår utskottet därför, att Kungl. Maj:t erhåller en fullmakt att inskränka övningstiden av samma natur, som Kungl. Maj:t fick genom 1919 års lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m. Utskottet föreslår i detta hänseende, att till den av Kungl. Maj:t föreslagna förordningen fogas ett mom. 3 med innehåll att Kungl. Maj:t äger medgiva ytterligare förkortning i de i förordningen angivna tiderna. Utskottet hyser fullt förtroende för att Kungl. Maj:t icke kommer att begagna denna fullmakt till en sådan avkortning av övningstiden, som skulle väsentligt försvåra utbildningens rationella bedrivande.

När utskottet föreslår en fullmakt av denna natur för Kungl. Maj:t utgår utskottet från att — såsom departementschefen ställt i utsikt — frågan om övningstidens längd kommer att föreläggas nästa års riksdag. Med hänsyn härtill har utskottet icke ansett sig behöva föreslå sådan ändring av förordningens övergångsbestämmelse, att den Kungl. Maj:t givna fullmakten inskränkes till att gälla till visst datum.

Med stöd av vad nu anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen — med förklarande, att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte i anledning av motionen II: 417 för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Häri genom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd efter den 31 mars 1947, *dels ock* de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola tills vidare gälla följande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd skall förkortas med trettio dagar, i följd varav armén, kustartilleriet eller flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under trehunderttrettio dagar samt

flottan tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd under fyrahundratjugu dagar eller första tjänstgöring under trehundra nittio dagar.

Flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra en repetitionsövning om trettio dagar i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen.

2. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst sexhundra dagar.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

3. I den mån förhållandena på arbetsmarknaden därtill föranleda, må Kungl. Maj:t medgiva ytterligare förkortning i de under 1 och 2 angivna utbildningstiderna.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.»
